

Sprawozdanie z sympozjum naukowego
Ekshumacje – literatura dawna i współczesna
(Koło Naukowe Doktorantów Wydziału Filologicznego
i Instytut Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego,
Wydział Filologiczny Uniwersytetu Śląskiego,
Katowice, 15–16 maja 2018)

Piętnastego i szesnastego maja 2018 roku na Wydziale Filologicznym w Katowicach odbyło się sympozjum naukowe *Ekshumacje – literatura dawna i współczesna*. Wydarzenie zostało zorganizowane przez Koło Naukowe Doktorantów Wydziału Filologicznego przy wsparciu dyirekcji i pracowników Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego. Celem projektu była przede wszystkim integracja środowiska akademickiego, której towarzyszyła prezentacja zainteresowań naukowych oraz aktualnie prowadzonych badań. W czasie dwudniowych obrad ogłoszono dwadzieścia trzy referaty, których autorami byli studenci, doktoranci oraz pracownicy Wydziału Filologicznego.

Problematyka sympozjum skupiała się wokół ekshumacji dokonywanych przez badaczy literatury. W zaproszeniu przygotowanym przez organizatorów czytamy:

Praca filologa to zajęcie podejrzane: [...] czasami prowadzone w majestacie państwa i prawa, czasami pokątnie, raz w celu szczytnym, na przykład przywrócenia Poety Ojczyźnie, innym razem w celu rabunkowym. Naszą wyobraźnię zaludniają umarli poeci, żwawe trupy krytyki literackiej, powracające w intertekstach głosy zza grobu, odkopywanie kolejnych poziomów metafory, ostatecznie – „spacer po prochach klasyków”. Nie możemy także zapomnieć, że z dziedzictwem niełatwo się uporać, a zakopywanie może przynieść tyle samo szkody, co uporczywe odkopywanie (DEPTA, 2018).

Sympozjum otworzyli przedstawiciele dyrekcji Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej. Jako pierwszy głos zabrał dyrektor Instytutu prof. dr hab. Krzysztof Uniłowski, który zwrócił uwagę na ważną rolę współpracy środowiska akademickiego. Podkreślił przy tym, że wydarzenie wskrzesiło także formułę spotkań, które organizowane były w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Do metaforycznego rozumienia ekshumacji nawiązał dr hab. Grzegorz Olszański, zastępca dyrektora Instytutu ds. dydak-

tycznych. Wskazał, że praca filologa odbywa się niezależnie od reguł rynku wydawniczego. Badacz często odkopuje zapomniane utwory, a przez to wskrzesza także samych twórców.

Pierwszy panel, zatytułowany *Ekshumacje przeszłości*, rozpoczął się wystąpieniem dr hab. Magdaleny Bąk, która prześledziła obecność dwóch wątków portugalskich w literaturze polskiej. Legenda Inês de Casro i Pedro I oraz sebastianizm, czyli dwa najważniejsze portugalskie mity, w pewien sposób łączą się z wątkiem ekshumacyjnym. Być może „pusty grób” mógłby się okazać się punktem wspólnym obu kultur – portugalskiej i polskiej?

Magister Paulina Skrzyp skupiła się na omówieniu postaci romantycznego kochanka w powieści *Nemolaka* Michała Czajkowskiego. Doktorantka zaprezentowała najważniejsze założenia motywu oraz zestawiała postać Zwizdy z Gustawem, głównym bohaterem IV części *Dziadów*. W swym wystąpieniu zwróciła uwagę na intertekstualny dialog Czajkowskiego z Adamem Mickiewiczem, a także wskazała dalsze kierunki prowadzenia badań, które umożliwiłyby reinterpretację tekstów powieściopisarza związanego ze „szkołą ukraińską romantyzmu polskiego”.

Monika Szafrąnska przedstawiła słuchaczom najważniejsze informacje dotyczące raptu; kontynuowała po części wątek romanсовy, który pojawił się w poprzednim wystąpieniu. W jej referacie przywołanych zostało wiele europejskich tekstów kultury, w których uprowadzenie kobiety odgrywało kluczową rolę. Najciekawsze okazały się jednak utwory dotąd niepublikowane, które magistrantka opracowała na potrzeby wystąpienia w ramach sympozjum.

Na utworach rękopiśmiennych swój referat oparł także Artur Oźlański, który zaprezentował podwójne znaczenie ekshumacji tekstu. Z jednej strony bazował na utworach nieznanach, „wygrzebanych” z manuskryptów pochodzących ze zbiorów bibliotecznych, z drugiej zaś wskrzesił zapomnianą współcześnie postać Wojciecha Gajewskiego. To właśnie jemu poświęcone zostały omawiane przez magistranta epitafium i mowa pogrzebowa. Oźlański starał się odtworzyć wzajemne relacje między tekstami, co pozwoliło przyjrzeć się im z nowej perspektywy badawczej.

Tematyka drugiego panelu dotyczyła „ekshumacji poezji”. Tę część sympozjum otworzył referat dr hab. Grzegorza Olszańskiego, który powrócił do metaforycznego rozumienia problematyki ekshumacji i pracy filologicznej. Kluczowym punktem refleksji referenta okazało się porównanie książek do autentycznych nagrobków – umieszczone na okładce zdjęcie pełniłoby tu funkcję medalionu. Wystąpieniu towarzyszył namysł nad rolą fotografii w przewyciężaniu śmierci.

Po wprowadzeniu w tematykę panelu głos zabrała mgr Anna Szumiec. W swoim wystąpieniu zastanawiała się nad fenomenem

wiecznie żywych muzycznych szlagierów, które, choć powstały w dwudziestoleciu międzywojennym, nadal odgrywają niebagatelną rolę w polskiej kulturze. Doktorantka nie tylko zaprezentowała długie życie utworów między innymi z repertuaru Eugeniusza Bodo, lecz także zaproponowała ich reinterpretację z wykorzystaniem nowych metod badawczych, takich jak krytyka feministyczna czy geopoetyka.

Na inny aspekt „odgrzebywania” poezji uwagę zwróciła kolejna prelegentka, mgr Dominika Szymanek. Skupiła się ona na postaci Cypriana Kamila Norwida i problemach, na jakie natrafiają badacze jego twórczości. Swoją uwagę skierowała przede wszystkim w stronę tekstów związanych z religią. W odczuciu Szymanek poeta myślał religijnie, nie tworzył jednak utworów o takim charakterze. Tak postawiony problem będzie stanowić dla referentki punkt wyjścia dalszych rozważań (pracy doktorskiej), których podstawą będą ustalenia postsekularyzmu.

Ostatni referat w tym panelu wygłosiła mgr Joanna Sapa, której rozważania dotyczyły postaci Stanisława Horaka. Obecnie jest on znany raczej lokalnie – był ściśle związany z Bytomiem. Zdaniem doktorantki, wskrzeszenie tego twórcy nastąpiło w czasie jej lektury utworu Tadeusza Nowaka, który to zadedykował Horakowi *Balladę czarnoksiężką*. Odpowiedzią bytomskiego poety był wiersz *Panu bachowi*, poprzedzony dedykacją dla Nowaka. Sapa starała się odtworzyć dialog twórców oraz wskazać jego najciekawsze elementy.

Tematem ostatniego panelu pierwszego dnia sympozjum były „ekshumacje pamięci”. Obrady w tej części rozpoczęła dr hab. Marta Tomczok, która poddała pod rozważenie sam tytuł sympozjum i, jako badaczka Zagłady, nie zgodziła się na użycie określenia „ekshumacje” w kontekście swoich rozważań. Jak twierdziła, termin „ekshumacje” w tym ujęciu nie tylko nie jest używany zgodnie ze swoim znaczeniem, lecz także pogłębia traumę. Zaproponowała w zamian inne, bardziej rodzime pojęcie – „odgrzebywanie”. Badaczka zaprezentowała „odgrzebany” wizerunek Izabeli Stachowicz „Czajki”, którą „spotworzyła” krytyka literacka, utwory Stachowicz interpretowano bowiem jedynie z perspektywy biografii autorki.

Omawianie wątków związanych z Zagładą kontynuowali pozostali wygłaszający swoje referaty w ramach tego panelu. Monika Gąsiorowska skupiła swoje rozważania na książce Anny Janko *Mała zagłada*. Autorka tej publikacji bada w niej historię rodzinnej wsi i postać matki, w której cieniu pozostaje przez całe życie. Magistrantka wykorzystowała przede wszystkim aparat pojęciowy z zakresu geopoetyki, zastanawiała się także nad rolą pamięci w literackim projekcie ocalania od zapomnienia.

Jako ostatni głos zabrał mgr Gaweł Janik, który literaturoznawczo wskrzeszał sylwetkę zapomnianego dziś twórcy – Sydora Reya.

Doktorant wskazał miejsca w twórczości artysty, które noszą ślad Zagłady. Pojawia się ona w pisarstwie Reya w sposób zmetaforyzowany, a odkrycie tych nawiązań, wydobywanie ich z warstwy semantycznej dzieła wymaga od interpretatora pogłębionego namysłu.

Drugi dzień sympozjum rozpoczynał się od obrad w ramach panelu dotyczącego „ekshumacji biografii”. Jako pierwsza referat wygłosiła dr hab. Grażyna Maroszczuk, która mówiła o artykulacjach wzniosłości w twórczości Andrzeja Struga. Swoje rozważania poparła licznymi i obrazowymi cytatami przedstawiającymi opis śmierci i rozkładu. Plastyczność prezentowanej literatury wywarła na słuchaczach niemałe wrażenie.

Jako kolejny swoje zainteresowania badawcze zaprezentował mgr Andrzej Śnioszek, który przedstawił sylwetkę Henryka Berezy. W swoim referacie doktorant omówił dotychczasową recepcję twórczości pisarza oraz nakreślił dalsze perspektywy badawcze. Dociekania Śnioszka zbiegają się w czasie z przeformułowaniem postrzeżenia Berezy, o czym prelegent wspominał w swoim wystąpieniu.

Niezwykle blisko tych rozważań sytuował się także referat mgr Klaudii Śnioszek, która skupiła się na innym zapomnianym twórcy, jakim pozostaje dla szerszego grona czytelników Bernard Sztajnert. Doktorantka w swojej prelekcji wyeksponowała wątki autotematyczne w twórczości Sztajnera oraz transformacje postaci narratora/bohatera.

Kolejne wystąpienie – doktorantki kulturoznawstwa mgr Agnieszki Markowskiej – dotyczyło historii pisania biografii, a także jej miejsca na współczesnym rynku wydawniczym. W dalszych swoich badaniach autorka referatu zamierza skupić się na rodzajach biografii – naukowej, beletrystycznej oraz celebryckiej.

Panel *Ekshumacje popkulturalne* został otwarty wystąpieniem prof. dr. hab. Krzysztofa Uniłowskiego na temat powieści *Bohiri* Tadeusza Konwickiego. Wśród licznych wątków, które podjęte zostały w referacie, istotną okazała się przede wszystkim recepcja powieści oraz debata o samym pisarzu. Uniłowski zwrócił uwagę słuchaczy na szczególną rolę w utworze krajobrazu, który łączy elementy rajskie i infernalne.

Magister Anna Depta rozpoczęła swoje wystąpienie od omówienia znaczenia nostalgii w popkulturze, a następnie wskazała na niepodważalną rolę nostalgii w kryminałach retro. Ważną rolę w rozwoju gatunku odgrywa dwudziestolecie międzywojenne, jako okres o wyjątkowo kulturotwórczym znaczeniu dla Polski. Wniosek ten stworzył swoisty dwugłos z wcześniejszym wystąpieniem mgr Śnioszek.

Kolejny głos w panelu należał do mgr Agnieszki Suchy, która w swym referacie zaprezentowała rolę kobiet w kulturze nordyckiej na przykładzie cyklu powieści Elżbiety Cherezińskiej. Zdaniem

referentki, pisarka dokonała rewizji stereotypowego przedstawienia skandynawskich kobiet i wykreowała postaci, których sylwetki wykraczają poza doskonale znane wzorce, obecne także w kulturze popularnej.

Ostatni referat w tej części symposium wygłosiła mgr Małgorzata Więzik, która skupiła się na baśniach napisanych przez J.K. Rowling. Doktorantka nie tylko przedstawiła wyjątkową rolę tekstów w świecie przedstawionym, lecz także wskazała na unikalne znaczenie *Baśni barda Beedle'a* w recepcji współczesnej literatury. Taka popularność tekstów nawiązujących do literatury ludowej jest obecnie czymś wyjątkowym – Rowling udało się wskrzesić zainteresowanie samym gatunkiem, ale i sprowokować namysł nad jego formą i znaczeniem.

Ostatni panel symposium dotyczył „ekshumacji badawczych”. Jako pierwsza głos zabrała dr hab. Alina Świeściak, prof. UŚ, która zaprezentowała zgromadzonym poezję zmodernizowaną przez media cyfrowe. Autorka odniosła się do wydanej w 2012 roku książki *Cyfrowe zielone oko. Adaptacja poezji formalistycznej Tytusa Czyżewskiego*. Autorzy tego opracowania: Urszula Pawlicka i Łukasz Podgórn, starali się oddać w poszczególnych analizach dynamikę utworów poety.

Kolejny referat wygłosiła mgr Agnieszka Wójtowicz-Zajac, która mówiła o trudnych wyborach interpretacyjnych badaczy literatury. Na główny punkt zainteresowania doktorantka wybrała twórczość Magdaleny Tulli. To właśnie w utworach tej autorki Wójtowicz-Zajac, zainspirowana arachnologią, szukała tropów osobistych przeżyć pisarki, które wydobywała na światło dzienne. Prelegentka przyjrzała się prozie autorki *Włoskich szpilek* w kontekście Nancy K. Miller krytyki personalnej.

Magister Jan Zajac w swoim referacie przedstawił humanistykę jako pole dyskusyjne, którego żadne elementy (tzn. na przykład koncepcje, idee, pojęcia) nie są usuwane, lecz – mimo krytycyzmu – pozostają w nim, tak że pole konstytuuje się na zasadzie addytywnego nagromadzenia. Autor zwrócił uwagę na szczególną w tym kontekście rolę retoryki jako koniecznego elementu metodologii nauk humanistycznych. Zaproponował inne spojrzenie na psychoanalizę jako metodę badawczą. Skupił się na rezygnacji z centralnego pojęcia dyscypliny, czyli kompleksu Edypa. Podkreślił, że psychoanaliza oferuje narzędzia, którymi można dokonać opisu nie tylko pojedynczej psychiki.

Ostatni referat wygłosiła Kamila Kołodziejczyk, która mówiła o zapomnianym już gatunku – plankcie. Ekshumacji tego gatunku dokonał Jacek Dehnel i to właśnie jego utwory magistrantka zebrała z *Lamentem świętokrzyskim*. W trakcie analizy i interpretacji wybranych tekstów Kołodziejczyk przyjrzała się najważniejszym

cechom gatunku, które zostały zmodyfikowane przez współczesnego pisarza. Szczególną uwagę zwróciła na porównanie bohaterów oraz perspektywy czasowej zastosowanej w utworach.

Zwieńczenie każdego panelu stanowiła ożywiona dyskusja uczestników sympozjum i zgromadzonej publiki. Była to okazja do pogłębienia namysłu nad każdym poruszonym tematem. W rezultacie spotkanie stanowiło dla młodych adeptów nauki okazję do zaprezentowania swoich analiz lub wstępnych wyników badań, ale także pozwoliło na ich skonfrontowanie z opinią doświadczonych badaczy literatury, ich strategiami i metodologiami. Wydarzenie stało się forum wymiany doświadczeń i refleksji. Zaproponowany przez organizatorów termin „ekshumacje” stał się kluczem do wielu interesujących wystąpień, a wskazówki przekazane podczas dyskusji pomogą, szczególnie młodym badaczom, w dalszym zgłębianiu tematu. Wiele wskazuje na to, że wskrzeszona formuła spotkań na stałe zagości w akademickim kalendarzu.

Bibliografia

DEPTA Anna, 2018: *Zaproszenie*. [Online:] www.inolp.us.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/Ekshumacje-CFP.pdf [20.05.2018].

Małgorzata Więzik